

ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

JUSTIFICATION OF THE MODEL OF TRAINING FUTURE VOCATIONAL TEACHERS FOR INNOVATIVE PEDAGOGICAL ACTIVITIES

У статті подано авторське розуміння поняття «модель» та репрезентовано структурно-функціональну модель формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання як конструкт п'ятих взаємопов'язаних і взаємобумовлених блоків: цільового, методологічного, суб'єктного, змістово-технологічного, діагностико-результативного. У цільовому блоці визначено мету реалізації моделі: підготовка майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності та низку завдань для її досягнення. Методологічний блок охоплює методологічні підходи (системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно-орієнтований та середовищний.); основні дидактичні принципи (загальні: науковості, системності, комплексності, забезпечення міцності результатів навчання, доступності навчання, зв'язку теорії з практикою, систематичності і послідовності, свідомості і активності, наочності у навчанні, урахування індивідуальних особливостей, проблемності, професійно-педагогічної спрямованості, інтегративності, професійної мобільності; специфічні: практико-орієнтованості, пріоритету самостійності, інноваційності, мережевої взаємодії, прогностичності, гнучкості, відповідності рівня професіоналізму та педагогічної майстерності, взаємозв'язку інновації та традиції, випереджальної професійної підготовки, саморозвитку, соціально-економічної обумовленості змісту підготовки, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, розвивального навчання, неперервності).

Суб'єктний блок представлений науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти (бакалаврами). Змістово-технологічний блок визначає зміст підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності, який реалізується через поетапне застосування відповідних педагогічних технологій, форм і методів цього процесу. Діагностико-результативний блок містить діагностичний інструментарій для якісного та кількісного аналізу отриманих результатів: критерії (мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, діяльнісний та особистісно-рефлексійний), показники, що характеризують чотири рівні сформованості досліджуваного феномену особистості: початковий, середній, достатній, високий, а також очікуваний результат: позитивна динаміка рівнів сформованості інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Ключові слова: педагоги професійного навчання, інноваційна компетентність, модель підготовки до інноваційної діяльності, цільовий блок, методологічний блок, суб'єктний блок, змістово-технологічний блок, діагностико-результативний блок.

ності, цільовий блок, методологічний блок, суб'єктний блок, змістово-технологічний блок, діагностико-результативний блок.

The article presents the author's understanding of the concept of «model» and represents the structural and functional model of the formation of innovative competence of future teachers of vocational education as a construct of five interconnected and mutually conditioned blocks: target, methodological, subjective, content-technological, diagnostic-resultative. The target block defines the goal of implementing the model: preparing future teachers of vocational education for innovative pedagogical activity and a number of tasks for its achievement. The methodological block covers methodological approaches (systemic, activity-based, competency-based, personality-oriented and environmental); basic didactic principles (general: scientificity, systematicity, comprehensiveness, ensuring the strength of learning outcomes, accessibility of learning, connection between theory and practice, systematicity and consistency, consciousness and activity, clarity in learning, taking into account individual characteristics, problematic nature, professional and pedagogical orientation, integrativeness, professional mobility; specific: practice-orientedness, priority of independence, innovation, network interaction, predictability, flexibility, correspondence of the level of professionalism and pedagogical skill, relationship of innovation and tradition, advanced professional training, self-development, socio-economic conditionality of the content of training, subject-subject interaction, developmental learning, continuity).

The subject block is represented by scientific and pedagogical workers and higher education applicants (bachelors). The content and technological block determines the content of training future teachers of vocational education for innovative pedagogical activity, which is implemented through the phased application of appropriate pedagogical technologies, forms and methods of this process. The diagnostic and outcome block contains diagnostic tools for qualitative and quantitative analysis of the results obtained: criteria (motivational and value, innovative and cognitive, activity and personal and reflective), indicators characterizing four levels of formation of the studied personality phenomenon: initial, average, sufficient, high, as well as the expected result: positive dynamics of the levels of formation of innovative competence of future teachers of vocational education.

Key words: vocational training teachers, innovative competence, model of preparation for innovative activity, target block, methodological block, subject block, content-technological block, diagnostic-result block.

УДК 378.6.018.8:[373.011.2/3-051:51]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.32>

Коротич А.В.,
аспірант кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Формування чи розвиток будь-якої конкретної компетентності слід розглядати як невід'ємну частину

загального процесу становлення професійної компетентності педагога, де цілеспрямована зміна внутрішньої структури інноваційної компетентності

та зовнішніх форм її прояву призводить до виникнення нових якісних станів, основою яких є діалектична єдність можливого та дійсного, а також як саморегулюючий процес, тобто внутрішньо необхідний рух, «саморух» педагога від наявного рівня інноваційної компетентності до більш високого відповідно до етапів означеного процесу. Враховуючи, що інноваційна компетентність не розвивається сама по собі, а потребує спеціально організованої діяльності, необхідно вирішити завдання побудови моделі цього процесу, розробки механізмів та алгоритмів її функціонування, засобів та способів організації, навчально-методичного забезпечення.

Моделювання використано як дослідницький прийом для представлення процесу формування досліджуваного феномену з метою його вивчення, пояснення, уточнення, а також визначення його функціональних можливостей. Побудова моделі формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання дасть можливість, на нашу думку, глибше та всебічно проаналізувати цей процес у динаміці, дослідити недоступні прямому спостереженню аспекти та подати його найефективніший еталон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні аспекти проблеми педагогічного проєктування та моделювання в своїх працях досліджували О. Антонова, Н. Брюханова, С. Вітвицька, В. Докучаєва, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Корольова, В. Курок, Р. Курок, Є. Лодатко, Н. Ничкало, О. Столяренко, Є. Хриков, В. Чернілевський, Л. Шевченко, В. Шовкун, О. Ярошинська та ін.

Оптимізацію процесу формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання ми пов'язуємо із застосуванням методу моделювання в дослідженні педагогічних процесів.

Мета статті полягає в розробленні та теоретичному обґрунтуванні моделі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найчастіше учені [3; 5; 9] зазначають, що модель (англ. *model*, нім. *modell*, фр. *modele*, лат. *modulus* – «міра, аналог, зразок») – «об'єкт-замісник, який у визначених умовах може замінити об'єкт-оригінал, відтворюючи властивості, що цікавлять, характеристики, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта» [4, с. 239]. У філософському сенсі «модель – предметна, знакова чи мисленева система, що відтворює, імітує або відображає якісь визначальні характеристики, тобто принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості чи ознаки об'єкта пізнання, пряме, безпосереднє вивчення якого досліджується, з метою отримання знань про нього» [8, с. 391]. Поняття «модель»,

за визначенням словника іншомовних слів, – це «зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось» [1, с. 375]. Модель – це «уявна або матеріально реалізована система, що відображає і відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його простішим прототипом так, що її вивчення дає нову інформацію щодо цього об'єкта» [2]. Великий тлумачний словник української мови «модель» інтерпретує в контексті таких значень: «1) зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт; 2) уявний чи умовний (зображення, опис, схема і т. п.) образ якого-небудь об'єкта, процесу або явища, що використовується як його представник» [7, с. 776].

Отже, у педагогічній науці є різноманітні трактування поняття «модель», серед яких нами взято за основу визначення Є. Лодатка, оскільки він тлумачить модель із позиції системного підходу, що відповідає методологічним основам нашого дослідження. Відповідно до цього означення, «педагогічна модель – мисленева система, що імітує чи відображає певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження або принципи його внутрішньої організації чи функціонування і презентується у вигляді культурної форми, притаманної певній соціокультурній практиці» [5, с. 90]. Доцільно, зазначити, що «у процесі пізнання модель виступає як засіб організації дослідження <...>, що позначає безпосередній об'єкт пізнання на емпіричному рівні, систематизує початок теоретичного дослідження, робочу гіпотезу, результати дослідження, якщо побудова такого ідеалізованого об'єкта є метою» [6, с. 16].

Створення моделі ґрунтується на виокремлених емпіричним шляхом проблемних аспектах феномена, що вивчається. Так, у нашому дослідженні моделюванню передувала робота, спрямована на виявлення наявного рівня сформованості інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, обґрунтування недоликів та прогалин у роботі ЗВО щодо підготовки означених майбутніх фахівців до освоєння та застосування освітніх інновацій.

На основі зазначених положень розроблено структурно-функціональну модель формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Вона покликана забезпечити систематичну, поетапну реалізацію цього процесу та відповідає вимогам сучасної освіти. Модель представлена на рисунку 1, де візуалізовані всі її ключові блоки (цільовий, методологічний, суб'єктний, змістово-технологічний, діагностико-результативний) та зв'язки між ними. Розподіл досліджуваного процесу на окремі блоки є умовним, оскільки всі складники системи нерозривно пов'язані між собою, взаємодоповнюються

та спільно формують цілісний і комплексний процес професійної підготовки зазначених фахівців.

Конкретизуємо змістові параметри кожного з перерахованих блоків моделі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності.

Цільовий блок, що традиційно розглядається як системотвірний, побудований з урахуванням соціального замовлення і складається з мети, що реалізується через сукупність завдань (рис. 1).

Метою є підготовка майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної

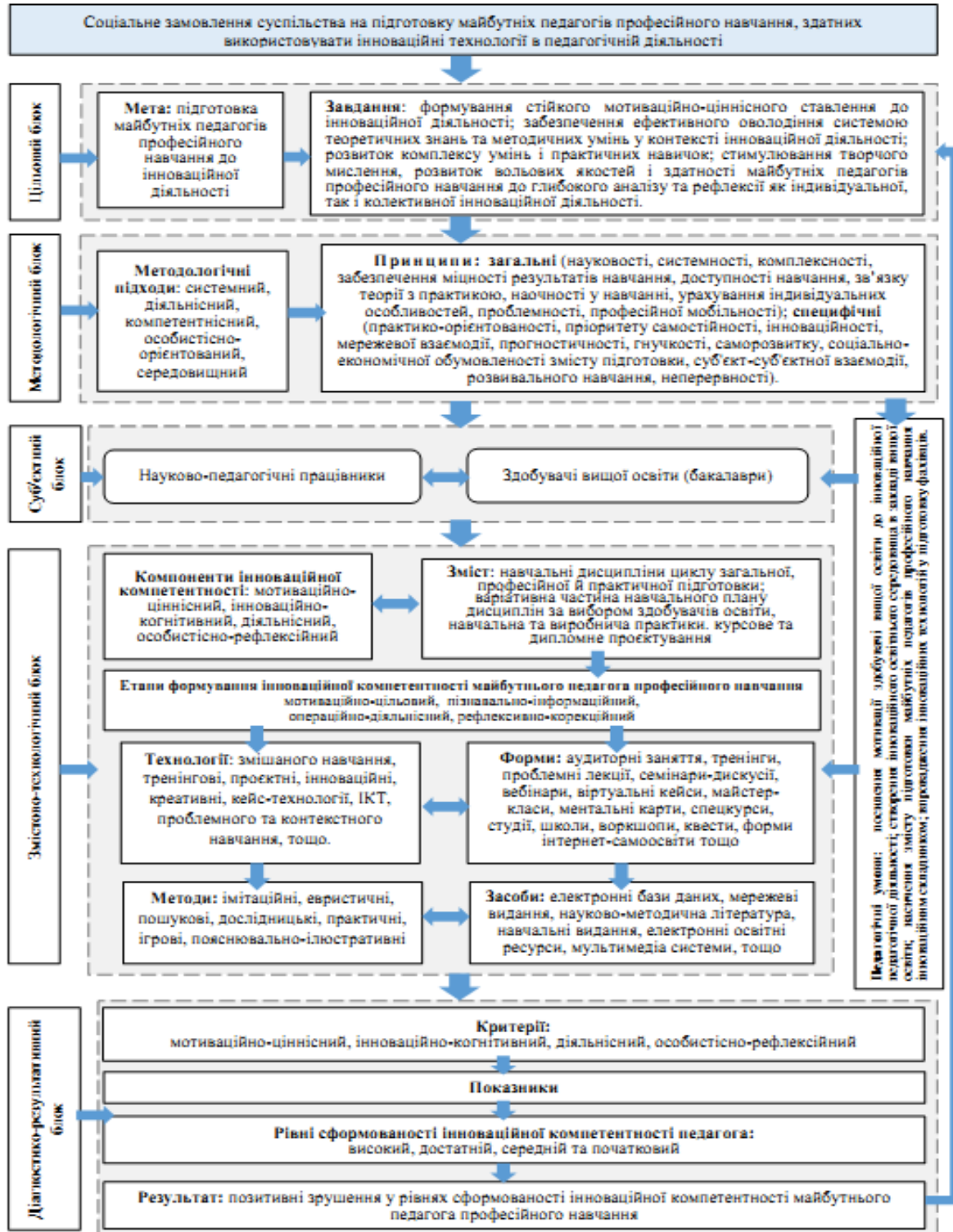

Рис. 1. Модель процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності

Джерело: розроблено автором

діяльності. Виходячи з мети, нами були визначені завдання формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, до яких належать: формування стійкого мотиваційно-ціннісного ставлення до інноваційної діяльності, що стане базою їхньої професійної самореалізації; забезпечення ефективного оволодіння системою теоретичних знань та методичних умінь у контексті інноваційної діяльності; розвиток комплексу умінь і практичних навичок, а також отримання особистого досвіду участі у різноманітних формах і видах інноваційної роботи; стимулювання творчого мислення, розвиток вольових якостей і здатності майбутніх педагогів професійного навчання до глибокого аналізу та рефлексії як індивідуальної, так і колективної інноваційної діяльності.

Методологічний блок моделі встановлює і задає основний вектор побудови системи, спрямованої на певний прогнозований результат, зумовлює послідовну організацію загального процесу з боку науково-методологічних та дидактичних підходів. Моделювання основних принципів та функцій процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності супроводжують стійкість конструкції та цілеспрямованість аналізованого процесу. Як методологічна основа розробленої моделі виступають положення теоретико-методологічних підходів.

Розуміючи під підходом основне положення теорії, що визначає цілі, напрямки, опору моделювання досліджуваного процесу, як теоретичні підходи підготовки до інноваційної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання визначено *системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно-орієнтований та середовищний*.

Теоретико-методологічні підходи дали можливість визначити ключові аспекти та глибину вивчення інноваційної компетентності майбутнього педагога, практичний апарат дослідження та термінологічне поле, в рамках якого будуть викладатися основні наукові результати дослідження процесу формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання та побудови ефективно функціонуючої моделі цього процесу.

Інтеграція вибраних підходів дає можливість встановити взаємодоповнювальні зв'язки, а саме:

- компетентнісний підхід забезпечує змістовну характеристику процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності;

- діяльнісний підхід обґрунтовує характеристики досліджуваного процесу, уможливорює визначення механізмів процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності;

- особистісно-орієнтований підхід дає можливість орієнтуватися на особистісні якості майбутнього педагога, виявляє індивідуальні умови,

визначає особистісні характеристики результатів підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності, крім того акцентує увагу на тому, що діяльність педагогів безпосередньо залежить від особистісних характеристик педагога;

- системний підхід дає можливість цілісно розглянути процес підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності з позиції його структури, компонентного складу й взаємозв'язків та подати як педагогічну систему;

- середовищний підхід як нова методологічна установка дає можливість інтегрувати означені підходи, розглядаючи проблеми процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності крізь призму багатогранності.

Мета, завдання, методологічні підходи визначають принципи підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності базові, що характеризують основу розроблення змісту та організації процесу професійної підготовки в цілому, та специфічні, що відображають особливості інноваційної діяльності педагогів професійного навчання та їх вплив на процес професійної підготовки.

Підготовка педагога до інноваційної діяльності спирається на **загальні принципи**: науковості, системності, комплексності, забезпечення міцності результатів навчання, доступності навчання, зв'язку теорії з практикою, систематичності і послідовності, свідомості і активності, наочності у навчанні, урахування індивідуальних особливостей, проблемності, професійно-педагогічної спрямованості, інтегративності, професійної мобільності; **специфічні принципи**: практико-орієнтованості, пріоритету самостійності, інноваційності, мережевої взаємодії, прогностичності, гнучкості, відповідності рівня професіоналізму та педагогічної майстерності, взаємозв'язку інновації та традиції, випереджальної професійної підготовки, саморозвитку, соціально-економічної обумовленості змісту підготовки, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, розвивального навчання, неперервності тощо.

Суб'єктний блок є одним із центральних елементів будь-якої ефективної структурно-функціональної моделі освітнього процесу, адже саме він визначає характер та якість взаємодії між усіма його учасниками. Включення цього блоку в модель підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності обумовлено необхідністю проєктування педагогічної системи, яка не просто передає знання, а й створює умови для розвитку особистості кожного суб'єкта освітнього процесу. Ключовим аспектом тут є забезпечення органічного поєднання суб'єктів у рамках суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Суб'єкт-суб'єктні відносини – це не просто контакт між викладачем та студентом, це рівноправна, партнерська взаємодія, де обидві сторони виступають активними учасниками процесу навчання, обміну досвідом та спільного створення нового знання. У контексті підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності це означає встановлення відносин взаємної поваги, довіри та співпраці між науково-педагогічними працівниками ЗВО та майбутніми фахівцями. Саме така взаємодія забезпечує низку важливих переваг, які безпосередньо впливають на якість підготовки педагогів до інноваційної діяльності:

- активізація пізнавальної діяльності (у ситуації рівноправного діалогу студенти відчують себе більш впевнено, вільно висловлюють свої думки, ставлять запитання та беруть активну участь в обговоренні. Це сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення);
- створення атмосфери творчості та співпраці (партнерські відносини між викладачем та студентом створюють сприятливі умови для генерування нових ідей, пошуку нестандартних рішень та спільної творчої діяльності);
- розвиток рефлексивних навичок (у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії студенти вчаться аналізувати свою діяльність, оцінювати результати, отримувати зворотний зв'язок та вдосконалювати свої знання та вміння);
- формування інноваційної компетентності (активна участь у спільній діяльності, обмін досвідом та генерування нових ідей сприяють розвитку інноваційного мислення та готовності до впровадження змін в освітньому процесі).

Належний рівень співробітництва викладачів і здобувачів освіти, побудований на принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, є ключовим фактором забезпечення якісної підготовки педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності. Саме така взаємодія забезпечує не тільки підвищення рівня сформованості інноваційної компетентності майбутніх фахівців, але й сприяє їхньому особистісному та професійному розвитку, формує готовність до постійного самовдосконалення та творчого підходу до професійної діяльності. Це, в свою чергу, позитивно впливає на якість професійної освіти в цілому та сприяє розвитку інноваційної культури в освітньому середовищі.

Зміст, етапи, форми, методи та засоби процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності відображає **змістово-технологічний блок** моделі.

Змістова складова є фундаментальною теоретичною базою освітнього процесу, яка визначається Державним стандартом, затвердженими навчальними планами, програмами, а також дидактичним забезпеченням дисциплін.

Формування змісту навчання здійснюється з урахуванням низки важливих чинників, серед яких виділяються соціальні й конкретно-історичні умови, психологічні аспекти, а також потреби індивідуально-особистісного розвитку майбутніх педагогів професійного навчання. Сам освітній процес будується таким чином, щоб максимально відповідати визначеним освітнім цілям та враховувати специфіку предметного змісту. Крім того, неодмінно враховуються певні методологічні принципи, підходи психолого-педагогічного характеру та предметно-дидактичні основи, які комплексно забезпечують ефективність навчання. До **змісту**, як важливого складника моделі, належать навчальні дисципліни циклу загальної, професійної й практичної підготовки; варіативна частина навчального плану дисциплін за вибором здобувачів освіти, навчальна та виробнича практики, курсове та дипломне проєктування.

Діагностико-результативний блок моделі призначений для оцінювання, аналізу та корегування результатів формування інноваційної компетентності майбутнього педагога професійного навчання і включає такі критерії: мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, діяльнісний та особистісно-рефлексійний з відповідними показниками, що характеризують чотири рівні сформованості досліджуваного феномену особистості: початковий, середній, достатній, високий.

Оскільки метою проєктування моделі процесу підготовки педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності є підвищення рівня сформованості інноваційної компетентності майбутніх педагогів, отже, запланований результат визначається нами як позитивна динаміка рівнів сформованості інноваційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

На основі проведеного аналізу наукових досліджень та експертного оцінювання нами було виділено основні педагогічні умови, за дотримання яких зростає ефективність підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності, зокрема: посилення мотивації здобувачів вищої освіти до інноваційної педагогічної діяльності; створення інноваційного освітнього середовища в закладі вищої освіти; насичення змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання інноваційним складником; впровадження інноваційних технологій у підготовку фахівців.

Висновки. Таким чином, спроєктований процес підготовки педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності відповідає виявленим цілям підготовки, характеризується послідовністю, безперервністю, інтегративністю, технологічністю, враховує специфіку інноваційних процесів у сучасній професійно-педагогічній освіті. Загальнодидактичний опис даного процесу представлений обґрунтуванням основних підходів і принципів

підготовки. Змістовно-технологічний блок представлений описом мотиваційно-цільового, пізнавально-інформаційного, операційно-діяльнісного та рефлексивно-корекційного етапів підготовки із зазначенням змісту, технологій, засобів, форм, вимог реалізації запропонованого процесу на практиці. Реалізація розробленої моделі в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти передбачає розроблення організаційно-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності. Ефективність авторської моделі буде перевірена під час проведення експерименту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирик С. П., Сята Г. М. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання: близько 35000 слів і словосполучень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2005. 623 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001384>
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям. Київ, Вінниця : Планер, 2010. 308 с.
4. Кабиш М. Ю. Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2023. 452 с.
5. Лодатко Є. О. Педагогічне моделювання : монографія. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2022. 206 с.
6. Про затвердження професійного стандарту «Педагог професійного навчання». Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : Наказ від 20 червня 2020 року № 1182. <https://ips.ligazakon.net/document/ME200568> .
7. Словник української мови: в 11 т. Т. 8 / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1977. 927 с.
8. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.
9. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. Персональний сайт Є. М. Хрикова. URL: <http://hrykov.luguniv.edu.ua/>